

3. Fonetická a fonologická transkripce (Kopecký Kamil, Mgr. Ph.D.)

Obsah kapitoly

Text kapitoly

Cíle kapitoly

Cílem kapitoly je představit studentům podstatu fonetické a fonologické transkripce v IPA soustavě, na příkladech uvést základní transkripční techniky.

Průvodce studiem

V této části našeho kurzu se zaměříme na základní metodu zkoumání mluvené podoby jazyka - fonetickou a fonologickou transkripci.

Základní terminologie

Fonetická transkripce, transliterace, IPA

3.1 Fonetická a fonologická transkripce ↑

Základy pro mezinárodní fonetickou transkripci lze nalézt v roce 1886, kdy byla založena Mezinárodní fonetická asociace (International Phonetic Association), která již v roce 1888 publikovala oficiální verzi fonetické abecedy (IPA = International Phonetic Alphabet). Systém byl vyvinut francouzskými a britskými učiteli na základě abeced H. Sweeta, I. Pitmana a A. Ellise. IPA je **univerzální abeceda určená pro přepis výslovnosti kteréhokoliv jazyka**. Tento přepis je univerzální a je srozumitelný odborníkům na celém světě.

V českém prostředí využíváme pro transkripci hlásek zejména znaků české abecedy, které odpovídají příslušným hláskám, z IPA si vypůjčujeme pouze pro češtinu cizí hlásky. Vědecká transkripce využívá řadu znaků, které jsou pro uživatele češtiny cizí (např. x, ʔ, ʔ̥ apod.).

Fonetická transkripce tedy znamená přepis zvukové podoby jazyka do grafické. Znamená tedy zachycení konkrétních hlásek, které se realizují ve výslovnosti, stejně jako zaznamenání dalších jevů s výslovností spojených (přízvuk, intonace, pauza apod.).

Ukázky fonetické transkripce

Základní podoba slova	Fonetický přepis
OBĚD	[OBJET]
LEBKA	[LEPKA]
SHODA	[ZHODA], [SXODA]
OSM	[OSUM]
BANKA	[BAŋKA]
FILOSOFIE	[FILOZOFIJE]

Mezinárodní fonetická abeceda (IPA)

THE INTERNATIONAL PHONETIC ALPHABET (2005)

CONSONANTS (PULMONIC)

	LABIAL		CORONAL				DORSAL			RADICAL		LARYNGEAL
	Bilabial	Labio-dental	Dental	Alveolar	Palato-alveolar	Retroflex	Palatal	Velar	Uvular	Pharyngeal	Epi-glottal	Glottal
Nasal	m	ɱ	n		ɳ	ɲ	ŋ	ɴ				
Plosive	p b	ɸ β	t d		ʈ ɖ	ʈ ɖ	c ɟ	k ɡ	q ɢ		ʔ	ʔ
Fricative	ɸ β	f v	θ ð	s z	ʃ ʒ	ʂ ʐ	ç ʝ	x ɣ	χ ʁ	ħ ʕ	ħ ʕ	h ɦ
Approximant		ʋ	ɹ		ɻ	ɻ	j	ɰ				
Trill	ʙ		r						ʀ		ʀ	
Tap, Flap		ⱱ	ɾ		ɽ							
Lateral fricative			ɬ ɮ		ɬ ɮ	ɬ ɮ						
Lateral approximant			l		ɭ	ɭ	ʎ	ʎ				
Lateral flap			ɺ		ɺ							

Where symbols appear in pairs, the one to the right represents a modally voiced consonant, except for murmured *f*. Shaded areas denote articulations judged to be impossible. Light grey letters are unofficial extensions of the IPA.

CONSONANTS (NON-PULMONIC)

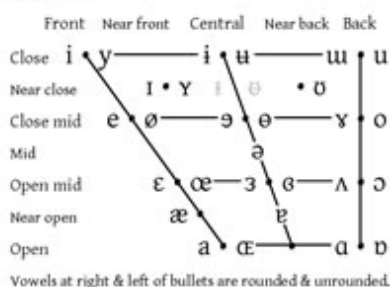
Anterior click releases (require posterior stops)	Voiced implosives	Ejectives
ɔ Bilabial fricated	ɓ Bilabial	ʼ Examples:
ɠ Laminal alveolar fricated ("dental")	ɗ Dental or alveolar	ɸ' Bilabial
ɠ Apical (post)alveolar abrupt ("retroflex")	ɗ Palatal	t' Dental or alveolar
ɠ Laminal postalveolar abrupt ("palatal")	ɠ Velar	k' Velar
ɠ Lateral alveolar fricated ("lateral")	ɠ Uvular	s' Alveolar fricative

CONSONANTS (CO-ARTICULATED)

- ɱ Voiceless labialized velar approximant
- ʋ Voiced labialized velar approximant
- ɥ Voiced labialized palatal approximant
- ɕ Voiceless palatalized postalveolar (alveolo-palatal) fricative
- ʑ Voiced palatalized postalveolar (alveolo-palatal) fricative
- ɧ Simultaneous x and ʃ (disputed)

kp ts Affricates and double articulations may be joined by a tie bar

VOWELS

SUPRASEGMENTALS

- ˈ Primary stress
- ˌ Extra stress
- ː Long
- ˑ Half-long
- ˑ Short
- ˑ Extra-short
- Syllable break
- ~ Linking (no break)
- INTONATION
- ˉ Minor (foot) break
- ˊ Major (intonation) break
- ↗ Global rise
- ↘ Global fall

TO NE

- ˉ Level tones
- ˉ Top
- ˉ High
- ˉ Mid
- ˉ Low
- ˉ Bottom
- Tone terracing
- ˆ Upstep
- ˆ Downstep
- ˆ Rising
- ˆ Falling
- ˆ High rising
- ˆ Low rising
- ˆ High falling
- ˆ Low falling
- ˆ Peaking
- ˆ Dipping

DIACRITICS

Diacritics may be placed above a symbol with a descender, as ɟ̰. Other IPA symbols may appear as diacritics to represent phonetic detail: ʰ (fricative release), ʙ̰ (breathy voice), ʔ̰ (glottal onset), ʔ̰ (epenthetic schwa), ɔ̰ (diphthongization).

SYLLABICITY & RELEASES	PHONATION	PRIMARY ARTICULATION	SECONDARY ARTICULATION
ɳ̰ ɳ̰	Syllabic	ɳ̰ ɳ̰	ɳ̰ ɳ̰
ɳ̰ ɳ̰	Non-syllabic	ɳ̰ ɳ̰	ɳ̰ ɳ̰
ɳ̰ ɳ̰	(Pre)aspirated	ɳ̰ ɳ̰	ɳ̰ ɳ̰
ɳ̰ ɳ̰	Nasal release	ɳ̰ ɳ̰	ɳ̰ ɳ̰
ɳ̰ ɳ̰	Lateral release	ɳ̰ ɳ̰	ɳ̰ ɳ̰
ɳ̰ ɳ̰	No audible release	ɳ̰ ɳ̰	ɳ̰ ɳ̰
ɳ̰ ɳ̰	Lowered (β̰ is a bilabial approximant)	ɳ̰ ɳ̰	ɳ̰ ɳ̰

Transkripcija je nutno odlišovat od transliterace, již se rozumí přepis z jedné grafické soustavy do soustavy jiné, z jednoho grafického kódu do jiného (nejde o přepis zvukové podoby). Například přepisujeme písmena ruské abjazy do češtiny.

Literatura

KOPECKÝ, K. *Web based training - prezentace přednášek Fonetika a fonologie*. Online: <http://cestina.upol.cz/kopeccky>.

ŠÍŠKA, Z. *Fonetika a fonologie*. Olomouc: VUP, 2005.

IPA (Omniglot) <http://www.omniglot.com/writing/ipa.htm>

